

نسیخه

دوفصلنامه علمی پژوهشی فلسفه اسلامی
سال نهم / شماره دوم / پیاپی ۱۷ / پاییز - زمستان ۱۴۰۲

سرمقاله

خواجه محمد پارسا می‌گوید: «مرتبه دوم: زمان جسمانیات لطیف است و آن زمان جنیان است و هرچه در زمان جسمانیات کثیف [متراکم] دراز است، در این زمان کوتاه است. هرکه در این زمان کار کند، به روزی، چندان کار کند که به ماهی یا به سالی در زمان جسمانیات کثیف نتوان کرد... و این زمان را نیز ماضی و حال و استقبال است... اما نوع دوم، که زمان روحانیات ارواح است؛ و این را نیز اقسام بسیار است. هرچه در زمان جنیان درازست و بسیار، در زمان ملائکه کوتاه است و اندک. هزار سال در این زمان یک نفس باشد. هرکه در این زمان کار کند، هزار ساله کار به یک نفس کند. و در این زمان مضایقت و مزاحمت نیست. هزار سال گذشته با هزار سال آینده در این زمان جمع تواند شد.» (خواجه محمد پارسا، فصل الخطاب، فصل سوم، ص ۳۶۲-۳۶۱).

آنچه جناب خواجه محمد پارسا درباره نسبت زمان در عالم‌های گوناگون فرمود، نکته‌ای بس بلند و کلیدی بسیار شریف برای گشایش قفل‌های معرفتی است. برای نمونه پیاده شدن «قَدَر» از عالم بالا در پایین، یا کشف رویدادهای گذشته و پیش‌گویی رخدادهای آینده جز با این کلید گشوده نگردد. برخی اولیای الهی با سفر در عوالم، این انبساط و اندماج زمانی را تجربه می‌کنند و خود می‌یابند چگونه یک لحظه‌شان در عالم برتر، به‌درازای چندین سال در عالم پست‌تر است. جالب آن‌که فیزیک‌دانان این روزگار نیز سخنانی درباره انبساط و اندماج زمان دارند و می‌کوشند راهی برای بازگشت به گذشته یا رفتن به آینده بیابند. گرچه در دانش فیزیک متخصص نیستم تا این سخنان را به‌دقت تحلیل کنم، اما همانندی این سخنان با گزارش‌های شهودی عارفان، جای درنگ دارد.

از این نمونه‌ها بسیار دیده‌ام که دانشمندان تجربی، به سبب تمرکز در مسائل علمی، گاه الهام‌هایی از فراسوی تجربه دریافت می‌کنند که تفسیر تجربی آن‌ها دشوار است. شاید خود دانشمندان تجربی از نامیدن الهام، بر این یافته‌های علمی گریزان باشند. اما مادر مهربان جهان، روزی این فرزندان گریزپا را فراموش نمی‌کند. به هر روی گویا زمان، حقیقت مشککی در عالم‌های گوناگون دارد که هر مرتبه پایینی در بالایی پیچیده می‌شود؛ به گونه‌ای که سالیانی در مرتبه پایین، لحظاتی در مرتبه بالاست. غرض اینکه پژوهشگران علاقه‌مند، به ویژه در رشته فلسفه فیزیک، را دعوت می‌کنم که در این نکته بیندیشند و با تطبیق داده‌های عرفانی، فلسفی و فیزیکی، زوایای بیشتر از این نکته را باز کنند.

روح‌الله سوری